

Warszawa, dnia 25 maja 2018 r.

Stanowisko

***Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych dotyczące
wybranych zagadnień związanych z prawomocnym orzeczeniem kary dyscyplinarnej
zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego wobec komplementariusza
spółki komandytowej jako formy wykonywania zawodu w rozumieniu art. 8 ust. 1 pkt 3)
ustawy z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych***

1. Przedmiot sprawy.

W dniu 13 kwietnia 2018 r. do Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych skierowana została przez radcę prawnego wykonującego zawód w formie spółki komandytowej prośba o wydanie opinii z dnia 9 kwietnia 2018 r. w związku z prawomocnym orzeczeniem wobec niego kary dyscyplinarnej zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego, to jest: 1) czy występują w zaistniałej sytuacji przeszkody do dalszego pełnienia funkcji komplementariuszą albo pełnienia funkcji komandytariusza w tej spółce, 2) czy w nazwie spółki może pozostać nazwisko radcy prawnego, czy też nazwa spółki powinna zostać zmieniona poprzez usunięcie nazwiska radcy prawnego.

W ocenie radcy prawnego wnoszącego o wydanie opinii nie zachodzą przeszkody do pełnienia przez niego funkcji komplementariusza, ani też komandytariusza w tej spółce, z zastrzeżeniem, iż w zakresie powierzonych mu czynności nie będzie podejmowania działań z zakresu pomocy prawnej. Radca prawny nie zajął przy tym własnego stanowiska w przedmiocie firmy spółki w przedstawionym stanie faktycznym.

2. Zagadnienie podlegające rozstrzygnięciu.

Z treści pisma inicjującego przedstawienie poniższego stanowiska Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych wynika, że radca prawny zainteresowany jest rozstrzygnięciem kwestii, czy w związku z prawomocnym orzeczeniem kary dyscyplinarnej zawieszenia prawa do wykonywania zawodu występują przeszkody do dalszego pełnienia przez niego funkcji komplementariusza w spółce komandytowej będącej formą wykonywania zawodu w rozumieniu art. 8 ust. 1 pkt 3) ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych albo pełnienia funkcji komandytariusza w tej spółce, a także, czy

wymagana jest zmiana nazwy tej spółki z uwagi na występowanie w niej w szczególności oznaczenia „*Radcowie Prawni*” oraz m.in. nazwiska tego radcy prawnego.

3. Źródła prawa i materiały wykorzystane do zajęcia stanowiska.

Dla przedstawienia stanowiska w sprawie, oparto się na następujących przepisach prawa:

- 1) Ustawa z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2017r. poz. 1870 z późn. zm.) – art. 4, art. 6 ust. 1 i ust. 3, art. 8 ust. 2 i ust. 1 pkt 3), art. 22², art. 28 ust. 1 i ust. 2, art. 29, art. 29², art. 29³, art. 65 ust. 1 pkt 4), ust. 2b, ust. 2c i ust. 2h;
- 2) Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1577 z późn. zm.) – art. art. 22 – 85, art. 86§1, art. 87§1, art. 88, art. 100, art. art. 102 - 124;
- 3) Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2017r. poz. 459 z późn. zm.) – art. 43³§2;
- 4) Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. Kodeks karny (Dz.U. z 2017r. poz. 2204 z późn. zm.) – art. 39 pkt 2), art. 41§1, art. 43§1;
- 5) Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2018r. poz. 419 z późn. zm.) – art. 3 ust. 1 i ust. 2, art. 14;
- 6) Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. z 2017r. poz. 2070 z późn. zm.) – art. 4 ust. 1, art. 5, art. 6;
- 7) Kodeks Etyki Radcy Prawnego - Uchwała Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego Uchwała Nr 3/2014 – Załącznik do Uchwały Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014r. – art. 11 ust. 1 i ust. 2, art. 25 ust. 2, art. 32;
- 8) Regulamin wykonywania zawodu radcy prawnego - Uchwała Nr 94/IX/2015 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 13 czerwca 2015 r. w sprawie Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego – §5 ust. 2, ust. 3 pkt 3) i ust. 4, §13, §14, §13.

Dla ustalenia stanu faktycznego wykorzystano zapytania radcy prawnego z dnia 9 kwietnia 2018 r., powołane na wstępie niniejszego stanowiska.

4. Analiza zagadnienia.

4.1. Mając na uwadze powyższe zagadnienie, na wstępie należy podkreślić, iż powołana przy Krajowej Radzie Radców Prawnych Komisja Etyki i Wykonywania Zawodu nie jest uprawniona do oceny i subsumpcji stanu faktycznego przedstawionego w treści wniosku. W ramach swojej właściwości Komisja rozpatruje sprawy związane z ogólną interpretacją

przepisów ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, Kodeksu Etyki Radcy Prawnego oraz Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego. Komisja nie rozpatruje spraw indywidualnych, w szczególności związanych z oceną konkretnego stanu faktycznego. W niniejszej sprawie Komisja Etyki i Wykonywania Zawodu może dokonać wyłącznie interpretacji przepisów zawartych w przepisach prawa powszechnie obowiązującego, Kodeksie Etyki Radcy Prawnego oraz Regulaminie wykonywania zawodu radcy prawnego, to jest zagadnienia, czy dopuszczalne jest i zgodne z zasadami regulującymi wykonywanie zawodu radcy prawnego pozostanie przez radcę prawnego wykonującego zawód w formie spółki komandytowej w tej spółce w dotychczasowym charakterze komplementariusza albo w charakterze komandytariusza oraz pozostawienie nazwiska tego radcy prawnego w nazwie spółki, występującego obok nazwisk innych radców prawnych i po oznaczeniu „*Radcowie Prawni*” w sytuacji prawomocnego orzeczenia wobec tego radcy prawnego kary dyscyplinarnej zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego. Rozstrzygnięcie poruszanych kwestii w konkretnym stanie faktycznym należy do radcy prawnego wnioskującego o wydanie opinii w sprawie, ale również, co wymaga podkreślenia, także pozostałych radców prawnych – współników w tej spółce komandytowej z uwagi na wspólne wykonywanie zawodu.

4.2. Spółka komandytowa jest jedną z form wykonywania zawodu radcy prawnego. Ustawodawca wymaga w tym przypadku, aby komplementariuszami byli radcowie prawni, a w przypadku wspólnego wykonywania zawodu – także adwokaci, rzecznicy patentowi, doradcy podatkowi lub prawnicy zagraniczni wykonujący stałą praktykę na podstawie przepisów ustawy z dnia 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 8 ust. 1 pkt 3) ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych).

Wyłącznym przedmiotem działalności spółki komandytowej, jako formy wykonywania zawodu radcy prawnego, jest świadczenie pomocy prawnej. Przypomnieć w tym miejscu należy, że świadczenie pomocy prawnej jest istotą wykonywania zawodu radcy prawnego i polega w szczególności na udzielaniu porad i konsultacji prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed urzędami i sądami w charakterze pełnomocnika lub obrońcy, a także na sporządzaniu poświadczeń odpisów dokumentów za zgodność z okazanym oryginałem w zakresie określonym odrębnymi przepisami (art. 4, art. 6 ust. 1 i ust. 3 zd. 1, art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych).

4.3. Zawieszenie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego na czas od trzech miesięcy do pięciu lat jest jedną z kar dyscyplinarnych jakie mogą zostać orzeczone wobec radcy prawnego. Wskazać trzeba, że obok kary zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego orzeka się dodatkowo zakaz wykonywania patronatu na czas od lat dwóch

do lat dziesięciu. Ponadto kara zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego pociąga za sobą utratę biernego i czynnego prawa wyborczego do organu samorządu radców prawnych na czas sześciu lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia (art. 65 ust. 1 pkt 4), ust. 2b i ust. 2h ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych).

Zaakcentowania przy tym wymaga, że orzeczenie tej kary nie pociąga za sobą, w odróżnieniu od kary pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego, skreślenia z listy radców prawnych (*arg. a contrario* z art. 65 ust. 2c ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych). Jednak z dniem uprawomocnienia się orzeczenia sądu dyscyplinarnego o zawieszeniu prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego radca prawny traci możliwość wykonywania tego zawodu na czas określony w orzeczeniu. W wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 kwietnia 2006 r., II GSK 56/06 (Legalis), w szczególności wskazano, że (...) [*i*]stotne jest, że zarówno z zawieszeniem, jak i pozbawieniem prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego wiąże się zakaz wykonywania tego zawodu. (...) (cyt. za: W. Marchwicki, M. Niedużak, Odpowiedzialność dyscyplinarna oraz etyka zawodowa adwokatów i radców prawnych. Orzecznictwo, 2. wydanie, Zbiory Orzecznictwa Becka – Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 327).

4.4. Orzeczenie wobec radcy prawnego – komplementariusza kary dyscyplinarnej zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego oznacza w konsekwencji czasowy zakaz wykonywania wszelkich czynności, które stanowią wyłączny przedmiot działalności spółki komandytowej, jako formy wykonywania zawodu. Rozważenia zatem wymaga, czy radca prawny w ogóle może pozostać w takiej spółce, jako wspólnik, czy to w charakterze komplementariusza, czy to komandytariusza. Zauważyć przy tym należy, że przepisy ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1577 z późn. zm.) dotyczące spółki komandytowej (art. art. 102 - 124), ani też przepisy dotyczące spółki jawnej (art. art. 22 - 85) do których odsyła art. 103§1 KSH do odpowiedniego stosowania w przypadku spółki komandytowej w sprawach nieuregulowanych (chyba że ustawa stanowi inaczej) nie regulują wprost kwestii wpływu na status wspólnika utraty przez niego uprawnień do wykonywania zawodu i to niezależnie od tego czy utrata ta ma charakter trwały, czy czasowy.

Zauważyć przy tym należy, że również w przypadku wyboru spółki jawnej, jako formy wykonywania zawodu radcy prawnego, w przypadku utraty przez wspólnika uprawnień do wykonywania zawodu na gruncie przepisów KSH brak jest regulacji określającej wpływ tego zdarzenia na status wspólnika w tej spółce.

4.5. W odróżnieniu od spółki komandytowej i spółki jawnej wpływ utraty uprawnień do wykonywania zawodu na status wspólnika określony jest wprost w przepisach KSH dotyczących spółki partnerskiej. Jest to jednak konsekwencją charakteru prawnego i istoty spółki partnerskiej. W przypadku bowiem spółki partnerskiej, stosownie do postanowień art.

87 ust. 1 w związku z art. 88 KSH, partnerami mogą być wyłącznie osoby fizyczne, uprawnione do wykonywania wolnych zawodów, w szczególności zawodu radcy prawnego. Kwestie dotyczące uprawnień do wykonywania zawodu radcy prawnego regulują przepisy ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych. Zaakcentowania przy tym wymaga, że regulacje te dotyczą nie tylko nabycia praw w tym zakresie, ale także ich zawieszenia oraz utraty. Wskazać w tym miejscu trzeba, że zgodnie z treścią art. 100§1 KSH w przypadku utraty przez partnera uprawnień do wykonywania wolnego zawodu, powinien on wystąpić ze spółki najpóźniej z końcem roku obrotowego, w którym utracił prawo wykonywania wolnego zawodu.

A. Kidyba analizując warunki wykonywania wolnego zawodu oraz utratę prawa do jego wykonywania przez partnera zwraca uwagę, że (...) [o]graniczenia dotyczące uprawnień do wykonywania wolnego zawodu wynikają z konkretnych przepisów regulujących zasady działania, zdobywania i utraty kwalifikacji, reguł przynależności do określonych korporacji, odpowiedzialności dyscyplinarnej itp. (por. art. 88 k.s.h.). (...) Sam fakt posiadania uprawnień do wykonywania wolnego zawodu nie zawsze uprawnia do uczestniczenia w spółce partnerskiej. (...) (cyt. za: A. Kidyba, Komentarz aktualizowany do art. 1 – 300 Kodeksu spółek handlowych, LEX/El. 2018 – komentarz do art. 87, teza 2.).

(...) Zasady wykonywania wolnych zawodów, których przedstawiciele mogą, w myśl regulacji zawartej w art. 88 k.s.h., uzyskać status partnerów spółek partnerskich, zostały ujęte w ustawach szczególnych (...). Regulacje te odnoszą się również do utraty prawa do wykonywania poszczególnych wolnych zawodów. Jednakże zasada ta nie znajduje zastosowania w przypadku zawieszenia prawa wykonywania wolnego zawodu. Podobnie nie jest taką przesłanką faktyczne zaprzestanie wykonywania wolnego zawodu, choćby w związku z trwałą niezdolnością do wykonywania zawodu. W sytuacjach powyższych sąd może jednak na wniosek pozostałych wspólników orzec o wyłączeniu wspólnika ze spółki, gdyż wymienione przypadki mogą być uznane za ważny powód (art. 63 § 2 k.s.h. w zw. z art. 89 k.s.h.) (...). A. Kidyba przyjmuje bowiem, że (...) Artykuł 100 k.s.h., podobnie jak art. 98 § 1 pkt 4 i art. 98 § 2 k.s.h., nie dotyczy sytuacji, gdy partner zostaje zawieszony w prawie do wykonywania wolnego zawodu (T. Siemiątkowski, R. Potrzeszcz (w:) Komentarz, Spółki osobowe, 2011, s. 459). Zawieszenie nie jest definitywną utratą uprawnień. (...) (Ibidem – komentarz do art. 100, teza 1.).

W ocenie Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych pogląd A. Kidyby, że zawieszenie prawa do wykonywania zawodu – w rozpatrywanym przypadku zawodu radcy prawnego – nie jest utratą uprawnień do wykonywania wolnego zawodu w rozumieniu art. 100§1 KSH jest nietrafny.

Zauważyć należy, że powołany przepis art. 100§1 KSH stanowi ogólnie o utracie uprawnień do wykonywania zawodu. Przyjąć zatem zasadnie można, że mowa jest tu o każdym rodzaju, czy przypadku utraty uprawnień, a decydujące znaczenie dla kwalifikacji powinny mieć regulacje ustawy z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych. Utrata uprawnień

do wykonywania zawodu to w istocie brak prawnych możliwości do jego wykonywania. W przypadku zawodu radcy prawnego może mieć ona charakter trwały, połączony z utratą statusu zawodowego radcy prawnego (art. 29, art. 29³) oraz czasowy (terminowy), z zachowaniem wpisu na listę radców prawnych (art. 28 ust. 1 i ust. 2), przy czym nawet w przypadku trwałej utraty uprawnień w niektórych przypadkach możliwy jest powrót do zawodu (art. 29²). Szczególnym przypadkiem utraty uprawnień do wykonywania zawodu radcy prawnego jest trwała niezdolność radcy prawnego do wykonywania zawodu (art. 22²).

Szczególnym przypadkiem utraty uprawnień do wykonywania zawodu jest także orzeczenie przez sąd karny środka karnego zakazu wykonywania zawodu, przy czym jest to zakaz terminowy i orzeka się go na okres od roku do lat 15 (art. 39 pkt 2), art. 41§1 i art. 43§1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997r. Kodeks karny; Dz.U. z 2017r. poz. 2204 z późn. zm.). Na ten ostatni przypadek zwraca uwagę M. Rodzyńkiewicz, kwalifikując go jako utratę uprawnień do wykonywania wolnego zawodu w rozumieniu art. 100§1 KSH, pomimo jego terminowego charakteru (zob. M. Rodzyńkiewicz, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, wyd. VI, LexisNexis 2014 - komentarz do art. 100, teza 1.).

Rozumienie utraty uprawnień do wykonywania zawodu radcy prawnego na gruncie art. 100 KSH nie może następować w oderwaniu od wymogów dotyczących partnerów, określonych w szczególności w art. 87§1 KSH, tj. wspomnianych już uprawnień partnerów do wykonywania wolnego zawodu, a także samej istoty spółki partnerskiej, która zgodnie z art. 86§1 KSH jest spółką osobową, utworzoną przez wspólników (partnerów) w celu wykonywania wolnego zawodu w spółce prowadzącej przedsiębiorstwo pod własną firmą.

Uwzględniając cel tworzenia i zasady funkcjonowania spółki partnerskiej w ocenie Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych zawieszenie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego stanowi utratę uprawnień do wykonywania zawodu w rozumieniu art. 100§1 KSH.

Zauważyć przy tym należy, że po bezskutecznym upływie terminu określonego w art. 100§1 KSH na wystąpienie partnera ze spółki w przypadku utraty uprawnień do wykonywania wolnego zawodu, uważa się, że partner wystąpił ze spółki w ostatnim dniu tego terminu.

4.6. Przeprowadzona analiza porównawcza prowadzi do wniosku, że, o ile umowa spółki komandytowej nie stanowi inaczej, orzeczenie wobec radcy prawnego – komplementariusza kary dyscyplinarnej zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego nie skutkuje na gruncie przepisów KSH, obowiązkiem wystąpienia ze spółki. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku spółki jawnej. Inną regulację w tym zakresie zawierają przepisy dotyczące spółki partnerskiej, ale nawet w tym ostatnim przypadku ustawodawca dopuścił odroczenie w czasie wykonania obowiązku wystąpienia ze spółki, to jest do końca roku obrotowego, w którym radca prawny utracił prawo wykonywania zawodu. Dodatkowo,

w przypadku spółki partnerskiej, sytuację komplikuje sporny charakter utraty uprawnień do wykonywania zawodu, o czym była szerzej mowa w pkt 4.5.

W związku z powyższym powstaje pytanie, czy wystarczające jest w tym zakresie odwołanie się wyłącznie do przepisów KSH. W ocenie Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych niezbędne jest dokonanie analizy rozpatrywanego przypadku z uwzględnieniem również przepisów ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, a także regulacji prawa wewnętrznego – Kodeksu Etyki Radcy Prawnego oraz Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego. Powyższe uzasadnia okoliczność, że współnikiem spółki komandytowej jest radca prawny, a zatem konieczne jest uwzględnienie unormowań dotyczących wykonywania zawodu radcy prawnego. Przemawiają za tym względy systemowe i celowościowe.

4.7. W pierwszej kolejności zauważyć należy, na co zwrócono już uwagę w pkt 4.2., że spółka komandytowa jest, zgodnie z ustawą z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, formą wykonywania zawodu radcy prawnego. Wyłącznym przedmiotem działalności tej spółki jest, zgodnie z powołaną ustawą, świadczenie pomocy prawnej, które z kolei jest istotą wykonywania zawodu radcy prawnego. W sytuacji zakazu wykonywania zawodu radcy prawnego, a z takim przypadkiem mamy do czynienia w przypadku prawomocnej kary dyscyplinarnej zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego, trudno znaleźć uzasadnienie dla pozostawania radcy prawnego w tej spółce w charakterze współnika, i to niezależnie, czy jako komplementariusza, czy komandytariusza. Radca prawny w zaistniałej sytuacji ma bowiem zakaz wykonywania jakichkolwiek czynności, które związane są z wyłącznym, co w tym przypadku wymaga podkreślenia, przedmiotem działalności spółki. Pozostawanie radcy prawnego w spółce pozostaje w istocie w sprzeczności z celem jej utworzenia. Ponadto zaakcentowania wymaga, że spółka komandytowa jest formą wykonywania zawodu radcy prawnego, którego to zawodu w zaistniałej sytuacji wykonywać nie może – i to w żadnej z dopuszczalnych przepisami ustawy z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych formie. Pozostawanie radcy prawnego w spółce komandytowej, której wyłącznym przedmiotem działalności jest świadczenie pomocy prawnej przeczyłoby zatem także istocie zakazu wykonywania zawodu. Zauważyć należy, że radca prawny nie może w okresie zawieszenia prawa do wykonywania zawodu podjąć się jego wykonywania w jakiegokolwiek z przewidzianych form. Konsekwentnie nie powinien pozostawać w żadnej formie wykonywania zawodu w sytuacji jego niewykonywania. Forma wykonywania zawodu jest zawsze pochodną prawa do jego wykonywania.

Wydaje się, że wyrazem takiego rozumienia funkcjonowania radcy prawnego w spółce, jako formie wykonywania zawodu, jest także §13 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego zgodnie z którym przedmiotem działalności kancelarii radcy prawnego oraz spółki prawniczej, której współnikami są radcowie prawni i adwokaci, nie może być działalność inna niż świadczenie pomocy prawnej i świadczenie usług przez osoby,

co do których przepisy prawa dopuszczają wspólną działalność. Końcowa część tej regulacji wprost bowiem zakłada świadczenie usług przez osoby, w ramach tej spółki, co do których przepisy prawa dopuszczają wspólną działalność, a zatem - w założeniu – wykonywanie zawodu przez te osoby. Już tylko dla porządku należy zauważyć, że powołany §13 zamieszczony jest w Rozdziale 2 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego dotyczącym zasad wykonywania zawodu w spółce prawniczej i kancelarii radcy prawnego.

4.8. Mając powyższe na względzie, w ocenie Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych radca prawny – komplementariusz ukarany prawomocnie karą dyscyplinarną zawieszenia prawa do wykonywania zawodu powinien wystąpić ze spółki komandytowej, będącej formą wykonywania zawodu. W przypadku niewystąpienia radcy prawnego ze spółki stosowne działania powinni podjąć pozostali wspólnicy – radcowie prawni. Zwrócić w tym miejscu należy uwagę, że odpowiednie postanowienia w tym zakresie powinna zawierać umowa spółki, a to zgodnie z wymogami §14 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego, który stanowi, że radca prawny będący współnikiem spółki prawniczej powinien dążyć do zamieszczenia w umowie spółki postanowień, zgodnie z którymi podstawą wystąpienia radcy prawnego ze spółki lub wypowiedzenia umowy spółki może być naruszenie przez innych współników przepisów ustawy o radcach prawnych, Kodeksu Etyki Radcy Prawnego albo innych przepisów samorządu radcowskiego.

Poza przedstawionymi wyżej argumentami należy w tym zakresie przedstawić także stanowisko mające oparcie na gruncie etyki zawodowej.

Podkreślenia wymaga, że czasowy zakaz wykonywania zawodu, z jakim mamy do czynienia w przypadku kary dyscyplinarnej zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego powinien wywoływać takie same skutki prawne, niezależnie od formy wykonywania zawodu. Odmienne stanowisko oznaczałoby, że forma wykonywania zawodu determinuje bardziej lub mniej korzystną sytuację konkretnego radcy prawnego w porównaniu do sytuacji innego radcy prawnego, pomimo że każdy z nich nie może czasowo wykonywać zawodu.

Zwrócić należy uwagę na postanowienia art. 11 ust. 1 i ust. 2 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, zgodnie z którym radca prawny obowiązany jest dbać o godność zawodu nie tylko przy wykonywaniu czynności zawodowych, ale również w działalności publicznej i w życiu prywatnym, przy czym naruszeniem godności zawodu radcy prawnego jest w szczególności takie postępowanie radcy prawnego, które mogłoby zdyskredytować go w opinii publicznej lub podważyć zaufanie do zawodu radcy prawnego.

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że [d]bałość o godność zawodu obowiązuje radcę prawnego nie tylko przy okazji czynności strictly zawodowych, ale również w działalności na innych polach, w tym w życiu prywatnym. Nie ma podstaw do całkowitego rozdzielenia jego sfery zawodowej od sfery życia prywatnego. Decydując się na wykonywanie zawodu radcy prawnego, a więc zawodu wiążącego się z zaufaniem publicznym, radca

prawny przyjmuje na siebie obowiązek szczególnej dbałości o godność tego zawodu. Obowiązek ten obejmuje zaś wszystkie aspekty jego życia, a nie tylko te związane z czynnościami podejmowanymi przez niego na rzecz swoich klientów. (tak: T. Jaroszyński [w:] T. Jaroszyński, A. Sękowska, P. Skuczyński, Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, Wydawnictwo Praktyka Prawnicza, Warszawa 2016, s. 77 i powołany tam wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku z 29 października 2013r., I C 379/13). Odwołując się do konieczności związania wykonywania zawodu zaufania publicznego z realnym „zaufaniem publicznym” zwraca się uwagę, że *[n]a zaufanie to składa się szereg czynników, wśród których na pierwszy plan wysuwają się: przekonanie o zachowaniu przez wykonującego ten zawód dobrej woli, właściwych motywacji, należytej staranności zawodowej oraz wiara w przestrzeganie wartości istotnych dla profilu danego zawodu. W odniesieniu do wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego do istotnych wartości należy pełne i integralne respektowanie prawa (...)*(Ibidem s. 77 i powołany tam wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2 lipca 2007r., K 41/05).

W ocenie Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych powyższe zasady obowiązują w szczególności radcę prawnego prawomocnie ukaranego zawieszeniem prawa do wykonywania zawodu. Pozostanie radcy prawnego w spółce komandytowej, która jest formą wykonywania zawodu, podważa w takim przypadku zaufanie do zawodu radcy prawnego. Zasadnie można by podnosić wątpliwości, czy działania w celu pozostania radcy prawnego w spółce nie noszą cech obejścia prawa, czy działań *praeter legem*. Dla oceny takich działań istotna jest także okoliczność podejmowania ich we własnej sprawie, dla partykularnego interesu. Ocena zawodu przez pryzmat takich działań nie buduje jego pozytywnego wizerunku w przestrzeni publicznej. Może mieć także negatywny wpływ na postrzeganie zawodu radcy prawnego, jako zawodu zaufania publicznego.

Należy mieć także na uwadze w rozważanym przypadku postanowienia art. 25 ust. 2 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, zgodnie z którym radca prawny nie może w sposób niejawni dla klienta brać udziału lub pomagać osobom trzecim w świadczeniu przez nie pomocy prawnej w celu zarobkowym, w szczególności w charakterze osoby użyczającej nazwiska, cichego współnika lub pomocnika.

4.9. W kwestii pozostawienia nazwiska radcy prawnego wobec którego orzeczono karę dyscyplinarną zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego w nazwie spółki komandytowej zwrócić należy uwagę na następujące kwestie.

Co do zasady nazwiska komplementariuszy zamieszczone są w nazwie spółki komandytowej (art. 104§1 i §3 KSH).

Zauważyć jednak trzeba, że stosownie do postanowień art. 43³ §2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2017r. poz. 459 z późn. zm.) firma nie może wprowadzać w błąd, w szczególności co do osoby przedsiębiorcy, przedmiotu działalności przedsiębiorcy, miejsca działalności, źródeł zaopatrzenia. Przepis ten wprowadza zasadę

prawdziwości firmy opierającą się na założeniu, że oznaczenie przedsiębiorcy nie może wprowadzać w błąd. A. Janiak wskazuje, że *[n]ie spełnia tego wymagania nie tylko firma, która rzeczywiście wprowadza w błąd, lecz także taka, która potencjalnie może wprowadzać w błąd. Istotne jest, czy zarejestrowanie lub posługiwanie się firmą o konkretnym brzmieniu powoduje niebezpieczeństwo wprowadzenia w błąd odbiorców* (tak: A. Janiak [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, wyd. II – praca zbiorowa pod red. A. Kidyby, WKP 2012 – komentarz do art. 43³, teza 7. i powołana tam literatura przedmiotu).

W ocenie Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych zachowanie w firmie spółki komandytowej, zawierającej obok nazwy własnej także oznaczenie „*Radcowie Prawni*” oraz, kolejno, nazwiska wspólników, w tym także nazwisko wspólnika wobec którego orzeczono prawomocnie karę dyscyplinarną zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego bez wątpienia może wprowadzać w błąd odbiorców, i to zarówno konkurentów (potencjalnych i rzeczywistych), jak i pozostałych uczestników obrotu, w tym kontrahentów spółki i konsumentów. Z nazwy spółki można wprost wyprowadzić wniosek, że zawiera nazwiska radców prawnych, którzy świadczą w jej ramach pomoc prawną. Oznaczanie imionami i nazwiskami, czy samymi nazwiskami radców prawnych nazw kancelarii, i to niezależnie od form prawnych ich prowadzenia, jest bowiem powszechnie stosowane w obrocie.

Zwrócić w tym kontekście należy także uwagę na postanowienia ustawy z dnia 16 kwietnia 1993r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2018r. poz. 419 z późn. zm.), w szczególności na art. 3 ust. 1 i 2 wskazujący jako czyn nieuczciwej konkurencji działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta, za jakie uznaje m.in. wprowadzające w błąd oznaczenie przedsiębiorstwa oraz na art. 14 wskazujący jako czyn nieuczciwej konkurencji rozpowszechnianie nieprawdziwych lub wprowadzających w błąd wiadomości o swoim lub innym przedsiębiorcy albo przedsiębiorstwie, w celu przysporzenia korzyści lub wyrządzenia szkody. Oznaczenie przedsiębiorstwa nazwiskiem radcy prawnego, który ma czasowy (terminowy) zakaz wykonywania zawodu bez wątpienia może wprowadzać w błąd, na co zwracano już uwagę w kontekście przepisu art. 43³ §2 Kodeksu cywilnego. Argumentacja w tym przypadku jest analogiczna. Z kolei już sama nazwa spółki może skutkować kwalifikacją w obszarze czynu nieuczciwej konkurencji wskazanego w art. 14 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, jako, z jednej strony, sugerująca świadczenie pomocy prawnej przez wymienionego z nazwiska radcę prawnego, który nie może wykonywać zawodu, z drugiej strony zaś, wykorzystująca jego dotychczasową renomę w celu przysporzenia korzyści.

Niezależnie od powyższego utrzymywanie dotychczasowej nazwy spółki wypełniać także może znamiona działania sprzecznego z dobrymi obyczajami w rozumieniu art. 3 ust. 1 powołanej ustawy. W zaistniałej sytuacji za właściwy sposób postępowania radców prawnych, jako osób wykonujących zawód zaufania publicznego, wspólników spółki

komandytowej, uwzględniając także wartość jaką jest godność zawodu, należy bowiem uznać zmianę nazwy spółki, zgodnie ze stanem faktycznym.

Ponadto należy zwrócić uwagę na postanowienia ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. z 2017r. poz. 2070 z późn. zm.), w kontekście nieuczciwych praktyk rynkowych, za jakie uznaje się w szczególności praktykę rynkową wprowadzającą w błąd w postaci czy to działania (art. 5), czy to zaniechania (art. 6). Wskazać w tym miejscu należy w szczególności na art. 4 ust. 1 powołanej ustawy zgodnie z którym praktyka rynkowa stosowana przez przedsiębiorców wobec konsumentów jest nieuczciwa, jeżeli jest sprzeczna z dobrymi obyczajami i w istotny sposób zniekształca lub może zniekształcić zachowanie rynkowe przeciętnego konsumenta przed zawarciem umowy dotyczącej produktu, w trakcie jej zawierania lub po jej zawarciu. W rozpatrywanym przypadku problem występuje zwłaszcza przed zawarciem umowy – aktualne oznaczenie spółki może zachęcać konsumenta do skorzystania z jej usług, w szczególności w oparciu o dotychczasową renomę radcy prawnego, który nie może wykonywać zawodu, czy też np. liczbę wspólników – radców prawnych ujawnionych w nazwie spółki, pomimo orzeczonej kary dyscyplinarnej wobec jednego z nich i konsekwencji z tym związanych.

W konsekwencji w przypadku wspólnika – komplementariusza wobec którego orzeczono prawomocnie karę dyscyplinarną zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego powinnym (zalecanym) zachowaniem powinno być usunięcie jego nazwiska z nazwy spółki.

Zastrzec przy tym trzeba, że poczynione uwagi odnoszą się także do wszelkich powszechnie dostępnych informacji o tej spółce komandytowej i jej wspólnikach, niezależnie od nośników na których zostały zamieszczone.

4.10. W kontekście nazwy spółki komandytowej w rozpatrywanym przypadku oraz – szerzej – informowania o jej działalności wskazać należy, że zasady informowania o wykonywaniu zawodu regulują w szczególności przepisy Rozdziału 3 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego oraz przepisy Działu 2 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego. Prawo radcy prawnego do informowania o wykonywaniu zawodu oraz działalności z nim związanej związane jest z określonymi obowiązkami i ograniczeniami.

Zwrócić należy uwagę, że stosownie do postanowień art. 32 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego stanowi, że zakazane jest informowanie sprzeczne z prawem, dobrymi obyczajami lub naruszające godność zawodu radcy prawnego, a w szczególności: 1) niezgodne z rzeczywistością lub wprowadzające w błąd; 2) naruszające tajemnicę zawodową; 3) ograniczające klientowi swobodę wyboru, polegające na powoływaniu się na osobiste wpływy lub znajomości, wykorzystywaniu łatwowierności lub przymusowego położenia, nadużyciu zaufania, wywieraniu presji, udzielaniu nierzetelnych obietnic lub gwarancji; 4) narzucające się, w szczególności poprzez naruszenie sfery prywatności; 5) zawierające

bezpośrednie porównywanie jakości czynności zawodowych z czynnościami innych, możliwych do identyfikacji osób; 6) zawierające wykaz klientów lub dane umożliwiające ich identyfikację – o ile nie wyrazili na to zgody; radca prawny nie może jednak informować o klientach oraz o prowadzonych w ich imieniu sprawach karnych, karnych skarbowych, o wykroczenia, rodzinnych i opiekuńczych.

Uwzględniając problem wymagający stanowiska Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych oraz postanowienia art. 32 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego przedmiotem zainteresowania powinien być w szczególności pkt 1).

Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2015r., SDI 49/15, LEX 1918834, w którym zawarte zostały wskazówki interpretacyjne w szczególności pojęć godności zawodu oraz dobrych obyczajów. Sąd Najwyższy przyjął, że *„godność zawodu” radcy prawnego wiąże się z takim postępowaniem osoby wykonującej tą profesję, które nie prowadzi do poniżenia go w opinii społecznej oraz podważenia autorytetu i zaufania do tego zawodu; „dobre obyczaje” to powszechnie przyjęte, najczęściej utwierdzone tradycją, sposób postępowania w danych okolicznościach, właściwy dla danej grupy ludzi, w tym wypadku dla szeroko pojętego środowiska osób świadczących pomoc prawną (...).”*

W ocenie Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych orzeczenie to zapadłe jeszcze na gruncie poprzednio obowiązującego Kodeksu Etyki Radcy Prawnego z dnia 10 listopada 2007r. zachowuje aktualność, a to mając na względzie powołane wyżej przepisy obowiązującego Kodeksu. Ponadto szerzej o pojęciu godności zawodu radcy prawnego oraz dobrych obyczajów była mowa w pkt 4.8 i 4.9.

4.11. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że informacjami wprowadzającymi w błąd są informacje, które *„(...) literalnie nie są niezgodne z faktami, ale skonstruowane są w taki sposób lub też sformułowane w takim kontekście, że u przeciętnego odbiorcy (albo u takiej grupy przeciętnych odbiorców, do których informacja jest kierowana) może wywołać przekonanie odnośnie do cech radcy prawnego lub walorów kancelarii, które nie mają oparcia w faktach. W efekcie tego typu komunikatu klient może wyrobić sobie błędne, nieuzasadnione przekonanie o pozytywnych cechach albo przewagach, względnie o korzystnych dla niego warunkach świadczenia pomocy prawnej.”* (tak: G. Dźwigala [w:] Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz – praca zbiorowa pod red. T. Schefflera, 2. Wydanie, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017 – komentarz do art. 32, s. 202). Podkreśla się również, że *„[d]la uznania, czy informacja wprowadza w błąd, nie jest przy tym konieczne wywołanie takiego wyobrażenia i związanych z nim skutków u konkretnego odbiorcy (klienta). Wprowadzenie w błąd ma bowiem charakter abstrakcyjny, wystarczające jest, aby treść informacji stanowiła zagrożenie wywołania mylnego wyobrażenia klienta lub wpłynięcia na jego decyzję* (tak: A. Sękowska [w:] T. Jaroszyński, A. Sękowska, P. Skuczyński, Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, Wydawnictwo Praktyka Prawnicza,

Warszawa 2016, ss. 159 – 160 oraz powołany tam wyrok Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z 8 czerwca 2009r., XVII Ama 101/08 i wyrok Sądu Najwyższego z 30 maja 2006r., I CSK 85/06).

W konkluzji przyjąć należy, że zamieszczenie w nazwie spółki komandytowej obok oznaczenia „*Radcowie Prawni*” m.in. nazwiska radcy prawnego – komplementariusza wobec którego prawomocnie orzeczono karę dyscyplinarną zawieszenia prawa do wykonywania zawodu nie mieści się w dopuszczalnych granicach informowania o wykonywaniu zawodu radcy prawnego oraz działalności z nim związanej, określonych w przepisach Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, a to z uwagi na możliwość uznania takiej formy informacji za sprzeczną z prawem, dobrymi obyczajami oraz nielicującą z godnością zawodu, o czym szerzej mowa jest w pkt 4.9 i 4.10.

Nazwa spółki zawierająca wskazane wyżej elementy naruszałaby również postanowienia §5 ust. 2, ust. 3 pkt 3) i ust. 4 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego zgodnie z którymi lokal kancelarii oznacza się poprzez umieszczenie tablicy z informacjami o wykonywaniu zawodu radcy prawnego, która w przypadku wykonywania zawodu w formie osobowej spółki prawa handlowego, o której mowa w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, powinna zawierać firmę spółki handlowej, ze wskazaniem zawodu lub zawodów wykonywanych w ramach tej spółki, z zastrzeżeniem obligatoryjnego zamieszczenia informacji o wykonywaniu zawodu radcy prawnego, oraz może dodatkowo zawierać informacje obejmujące imiona i nazwiska wspólników spółek, o których mowa w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, którzy nie zostali ujęci w brzmieniu ich firm (nazw), przysługujące im tytuły i stopnie naukowe w zakresie nauk prawnych, inne przysługujące tytuły zawodowe oraz dane teleadresowe, a także logo kancelarii radcy prawnego lub spółki. Zakres obligatoryjnych i fakultatywnych informacji umieszczanych na tablicy wyklucza uwidocznienie na niej nazwiska radcy prawnego z zawieszonym prawem do wykonywania zawodu.

5. Podsumowanie.

5.1. Prawomocne orzeczenie kary dyscyplinarnej zawieszenia prawa do wykonywania zawodu, pomimo że nie wiąże się ze skreśleniem ukaranego radcy prawnego z listy radców prawnych, skutkuje zakazem wykonywania zawodu na czas określony w orzeczeniu. Oznacza to czasowy zakaz wykonywania wszelkich czynności, które stanowią wyłączny przedmiot działalności spółki komandytowej, jako formy wykonywania zawodu radcy prawnego.

5.2. Przepisy ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych dotyczące spółki komandytowej nie regulują wprost kwestii wpływu na status wspólnika utraty przez niego uprawnień do wykonywania zawodu, bez względu na to czy utrata ta ma charakter

trwały, czy czasowy. W szczególności dotyczy to prawomocnego orzeczenia wobec radcy prawnego – komplementariusza kary dyscyplinarnej zawieszenia prawa do wykonywania zawodu. Brak takiej regulacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych nie oznacza jednak, że utrata uprawnień do wykonywania zawodu jest prawnie indyferentna dla statusu radcy prawnego – współnika w tej spółce. Wpływ tego zdarzenia na status radcy prawnego w spółce komandytowej, jako formie wykonywania zawodu, należy bowiem oceniać z uwzględnieniem przepisów regulujących zawód radcy prawnego i zasady jego wykonywania, zarówno powszechnie obowiązujących, to jest ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, oraz wewnętrznych, to jest Kodeksu Etyki Radcy Prawnego oraz Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego. Z przyczyn systemowych nie można pomijać bowiem okoliczności, że współnikiem spółki komandytowej jest osoba wykonująca regulowany zawód zaufania publicznego, a zatem wymagane jest odwołanie się także do przepisów szczególnych.

5.3. Pozostawanie radcy prawnego w spółce komandytowej w charakterze komplementariusza albo komandytariusza w sytuacji zakazu wykonywania jakichkolwiek czynności związanych z przedmiotem działalności tej spółki pozostaje w sprzeczności z celem jej utworzenia, a także istotą samego zakazu. Z uwagi na okoliczność, że forma wykonywania zawodu radcy prawnego, a tą jest w szczególności spółka komandytowa, zawsze jest pochodną prawa do jego wykonywania to niewykonywanie zawodu, nawet czasowe, jako konsekwencja orzeczonej kary dyscyplinarnej determinuje niepozostawanie w żadnej z form jego wykonywania. Radca prawny ukarany prawomocnie karą dyscyplinarną zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego powinien wystąpić ze spółki komandytowej, będącej formą wykonywania przez niego zawodu, a w przeciwnym przypadku stosowne działania powinni podjąć pozostali współnicy – radcowie prawni. Pozostanie radcy prawnego w spółce w takim przypadku podważa zaufanie do zawodu i może stanowić podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej w konsekwencji naruszenia jednej z podstawowych zasad deontologii zawodowej – obowiązku dbałości o godność zawodu.

5.4. Informowanie o wykonywaniu zawodu radcy prawnego oraz działalności z nim związanej jest prawem radcy prawnego. Jedną z form informowania o wykonywaniu zawodu radcy prawnego może być oznaczenie firmy spółki komandytowej. Informowanie to powinno odbywać się z poszanowaniem przepisów prawa powszechnie obowiązującego oraz Kodeksu Etyki Radcy Prawnego i Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego. Zachowanie nazwiska radcy prawnego wobec którego prawomocnie orzeczono karę dyscyplinarną zawieszenia prawa do wykonywania zawodu w nazwie spółki komandytowej przy oznaczeniu „*Radcowie Prawni*” obok nazwisk innych radców prawnych może, wobec powszechnej praktyki oznaczania nazwiskami radców prawnych nazw kancelarii, w których świadczą oni pomoc prawną, zostać uznane za wprowadzające w błąd odbiorców informacji, a w konsekwencji za naruszające przepisy prawa powszechnie obowiązującego, w szczególności

ustawy z dnia 23 kwietnia 1964r. Kodeks cywilny, ustawy z dnia 16 kwietnia 1993r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, ustawy z dnia 23 sierpnia 2007r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, naruszające dobre obyczaje oraz nie licujące z godnością zawodu radcy prawnego, a w konsekwencji naruszające także Kodeks Etyki Radcy Prawnego oraz Regulamin wykonywania zawodu radcy prawnego. W rezultacie również taki przypadek może stanowić podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego.

Opracowanie:

R.pr. Zbigniew Pawlak

R.pr. Grzegorz Wyszogrodzki

Przewodniczący
Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu
Krajowej Rady Radców Prawnych

R.pr. Ryszard Wilmańowicz

